

8. Біб І. Б. Криміналістичне дослідження паспортів іноземних держав щодо виявлення підроблення / І. Б. Біб // Техническая экспертиза документов: проблемы и развитие (по материалам Международной научно-практической конференции 20–21 октября 2005 г.). – К. : ИПЦ МВД Украины, 2006. – С. 195–205.

Надійшла до редколегії 04.10.2010

ПЧЕЛИНА О. В. ПРАВИЛА ОСМОТРА ПАСПОРТОВ И ОСНОВНЫЕ ПРИЕМЫ ВЫЯВЛЕНИЯ ИХ ПОДДЕЛКИ

Приведен перечень требований к осмотру паспортов с целью выявления их подделки. Указаны особенности подделки паспортов и основные приемы их выявления.

PCHELINA O. RULES OF PASSPORT EXAMINATION AND FUNDAMENTAL METHODS TO DISCOVER ITS' FORGERY

The list of requirements to passport examination for discovering its forgery is given. The formulation of features of passports' forgery and fundamental methods of its discovering is pointed out.

УДК 343.98

А. М. ЛИСЕНКО,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри економічної безпеки

навчально-наукового інституту підготовки фахівців кримінальної міліції

Харківського національного університету внутрішніх справ

ВПЛИВ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ, БОЙОВИХ ПРИПАСІВ ТА ВИБУХОВИХ РЕЧОВИН НА ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ ТЕРОРИСТИЧНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ

Визначено закономірності між збільшенням незаконного обігу вогнепальної зброї, бойових припасів та вибухових речовин і зростанням кількості вчинених злочинів терористичної спрямованості.

Актуальність проблеми дослідження механізму взаємозв'язку злочинів терористичної спрямованості та незаконного обігу вогнепальної зброї, бойових припасів та вибухових речовин обумовлена необхідністю підвищення ефективності попередження та розкриття зазначених злочинів, у тому числі шляхом оперативного перекриття та контролю каналів незаконного надходження зброї до терористів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що такі українські вчені, як Т. М. Бульба [1], Л. М. Кулик [2], В. І. Рибачук [3], Б. І. Бараненко [4], В. П. Меживий [5] розглядали у своїх працях питання протидії злочинам, пов'язаним із незаконним обігом та застосуванням зброї, вибухових пристроїв та речовин, але ними не досліджувався вплив незаконного обігу зброї на вчинення безпосередньо злочинів терористичної спрямованості. Слід зазначити, що у Російській Федерації стан наукової розробленості даного питання значно вищий, що обумовлено більшою поширеністю у цій країні злочинів терористичної спрямованості порівняно з Україною. Такі російські на-

уковці, як С. С. Галахов [6], К. А. Корсаков [7], О. М. Коршунова [7], О. Б. Серова [7] та С. О. Солодовников [8] досліджували проблему взаємозв'язку злочинів терористичної спрямованості та незаконного обігу зброї, бойових припасів та вибухових речовин, але організація та тактика протидії цим злочинним проявам в Україні декілька відрізняється від російської.

Тому, враховуючи відсутність в Україні теоретичних розробок з оперативно-розшукової діяльності щодо зазначеного питання, **метою** даної статті є підвищення рівня наукової розробленості проблеми впливу незаконного обігу вогнепальної зброї, бойових припасів та вибухових речовин на вчинення злочинів терористичної спрямованості в Україні на підставі комплексного аналізу спеціальної юридичної літератури, що дозволить використовувати отримані наукові розробки для теоретичного забезпечення процесу протидії тероризму.

До особливостей механізму вчинення розглянутих злочинів слід віднести те, що в більшості випадків для досягнення злочинних цілей терористи як знаряддя злочину використовують

вогнепальну зброю, бойові припаси, вибухові пристрої та речовини. Відсутність даних знарядь найчастіше робить неможливим або вкрай складним учинення злочинів терористичної спрямованості. З цього приводу С. О. Солодовников зазначає, що «основна ознака терористичних злочинів – це озброєність» [8, с. 107–108], хоча, на нашу думку, ця точка зору не зовсім правильна. Злочини терористичної спрямованості можуть вчинятися й без використання зброї та вибухових пристроїв, що передбачено Кримінальним кодексом України [9], але безсумнівно, що використання останніх становить найбільшу суспільну небезпеку. Використання таких знарядь злочину призводить до великих жертв, оскільки воно має значну руйнівну силу. Взагалі використання зброї обумовлено загальнонебезпечним способом вчинення злочинів терористичної спрямованості.

Ми погоджуємося з тим, що зброя, бойові припаси, вибухові пристрої та речовини традиційно є предметом криміналістичного дослідження, однак організація та тактика розкриття злочинів, що вчиняються з їх використанням, у тому числі злочинів терористичної спрямованості, є важливим предметом дослідження оперативно-розшукової діяльності. Особливого значення цей напрямок набуває в останній час у зв'язку з поширенням тероризму в усьому світі, насиченням суспільства зброєю та існуванням її незаконного обігу, що суттєво змінило якісний склад злочинності. Так, озброєна терористична злочинність, яка є силовим фундаментом організованої злочинності, пов'язаної з тероризмом, – це один з найбільш небезпечних для держави та суспільства видів злочинності.

Зброя, що використовується при тероризмі, – це проблема, що, як правило, виходить за межі однієї країни (доставка зброї терористам, контрабанда зброї тощо). Як зазначається у спеціальній літературі, незаконна зброя мігрує по країнами СНД та іншими державами. У країнах СНД сьогодні перебуває в розшуку близько 50 тис. одиниць такої зброї [10, с. 3–4]. Міграція зброї, яка використовується терористами, тісно пов'язана, по-перше, з міграцією самих терористів, а по-друге, з міграцією осіб, що незаконно торгують зброєю [8, с. 109]. Озброєність терористів є стабільним фактором погіршення відповідної оперативної обстановки у країні. Таким чином, дана обставина підтверджує, що зброя є одним з основних факторів, який сприяє розвитку тероризму та інших злочинів, механізм вчинення яких передбачає її

використання.

Узагалі до відомостей, що становлять оперативний інтерес під час протидії злочинам терористичної спрямованості, слід віднести насамперед інформацію про причини та умови, які сприяють їх учиненню. Таких причин та умов багато, але обмежений обсяг наукової статті та її мета дозволяють нам розглянути лише ті з них, які пов'язані з незаконним обігом зброї, бойових припасів, вибухових пристроїв та речовин. Зокрема до таких причин та умов належать: недоліки в організації та функціонуванні системи державного контролю за обігом зброї, бойових припасів, вибухових речовин та пристроїв, порушення правил їх обліку та охорони, а також правил зберігання особами, які мають їх у власному або службовому використанні, що призводить до потрапляння їх до незаконного обігу.

З метою поліпшення оперативної обстановки, попередження та запобігання вчинення злочинів терористичної спрямованості оперативні працівники повинні насамперед спрямувати свої зусилля на недопущення надходження зброї, бойових припасів, вибухових пристроїв та речовин до терористів. До того ж, на нашу думку, першочерговим завданням оперативних підрозділів під час протидії злочинам терористичної спрямованості (враховуючи високу ступінь їх суспільної небезпеки) є їх попередження та недопущення вчинення, у тому числі шляхом створення умов, що унеможливають їх учинення, тобто перекриття каналів надходження зброї до терористів. Для реалізації цього важливого завдання правоохоронці повинні досконало знати джерела їх можливого походження.

У зв'язку з викладеним нами на підставі аналізу сучасної вітчизняної та іноземної літератури з питань протидії тероризму, оперативно-розшукової практики був складений перелік найбільш поширених джерел надходження зброї, бойових припасів, вибухових пристроїв та речовин до терористів, зокрема:

1. Контрабанда з країн ближнього та дальнього зарубіжжя.
2. Придбання зброї, бойових припасів, вибухових пристроїв та речовин в осіб, що проходять військову службу, працюють на підприємствах оборонної промисловості, військових складах.
3. Придбання зброї та вибухових речовин у «чорних археологів», які розшукують їх у районах бойових дій часів Великої Вітчизняної війни.
4. Придбання вибухових пристроїв та речовин

у робітників гірничо-видобувної промисловості.

5. Придбання саморобних вибухових пристроїв та зброї в осіб, що підпільно їх виготовляють.

6. Самостійне виготовлення вибухових пристроїв та зброї.

7. Придбання зброї та вибухових речовин металеві дії (чорного та бездимного пороху) в офіційних магазинах, що здійснюють торгівлю ними.

8. Заволодіння зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами та пристроями шляхом учинення їх викрадення.

Зауважимо, що збувальник зброї, бойових припасів, вибухових пристроїв або речовин у більшості випадків не знає, для чого вони потім будуть використовуватися. Необхідно визнати, що часто для збувальника не має суттєвого значення, з якою метою придбається зброя, головне для цієї категорії осіб – незаконне отримання прибутку від її збуту. Це потрібно враховувати під час отримання оперативної інформації про факти підшукування або придбання зазначених знарядь злочину та під час подальшої її перевірки.

Аналіз практичної діяльності оперативних підрозділів щодо боротьби зі злочинами терористичної спрямованості свідчить, що вона потребує подальшого удосконалення. Оперативним працівникам, до чийої компетенції входить даний напрямок роботи, необхідно будувати свою роботу не від учиненого злочину, а від злочинця. Такий підхід дозволяє своєчасно виявляти злочини терористичної спрямованості, що готуються, та попереджувати їх, запобігаючи тим самим загибелі людей та руйнуванню майна.

У більшості випадків виявити осіб, що готуються до вчинення вказаних злочинів, найлегше під час пошуку та придбання ними вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин та пристроїв. Це пов'язано з тим, що на даній стадії вчинення злочину коло осіб, обізнаних із підготовкою вчинення злочину з використанням зброї та вибухових пристроїв або з можливістю вчинення такого злочину, значно розширюється. Так, наприклад, якщо терорист або група терористів уже мають необхідні для вчинення злочину знаряддя, то ви-

явити такий злочин на стадії підготовки та попередити його дуже складно. Тому, як свідчить практична діяльність, у більшості випадків попередження таких злочинів має випадковий характер, що обумовлено витоків інформації про підготовку до вчинення злочину від самих злочинців, але, враховуючи досить високий професіоналізм, властивий даній категорії осіб, – це мало ймовірно.

У ст. 14 Кримінального кодексу України зазначено, що готуванням до злочину є підшукування або пристосування засобів чи знарядь, підшукування співучасників або змова на вчинення злочину, усунення перешкод, а також інше умисне створення умов для вчинення злочину [11]. Механізм учинення злочинів терористичної спрямованості в більшості випадків передбачає здійснення злочинцями під час готування до їх скоєння саме вказаних дій, причому підшукування або пристосування засобів чи знарядь, тобто зброї та вибухових пристроїв, відіграють при вчиненні розглянутих злочинів найважливішу роль.

Дані обставини роблять дуже актуальним налагодження роботи з оперативного перекриття осіб та об'єктів, що пов'язані з обігом зброї, бойових припасів, вибухових речовин і пристроїв, та своєчасної перевірки отриманої інформації про придбання або спробу придбання вказаних знарядь. Така перевірка повинна проводитися дуже ретельно, що дозволить визначити достовірність отриманої інформації, її повноту та можливість подальшого використання в попередженні, запобіганні та розкритті злочинів терористичної спрямованості.

Отримана інформація про вид та кількість одиниць зброї, бойових припасів, вибухових речовин та пристроїв, що підшуковують або придбали злочинці, дозволяє висунути версії про спосіб учинення запланованого злочину, кількість осіб, що входять до терористичної групи чи організації, рівень їх підготовки, обсяг їх фінансування та матеріальної забезпеченості і, як наслідок, рівня їх суспільної небезпеки. Усі перераховані обставини дозволяють оперативним працівникам застосовувати адекватні заходи реагування на отриману інформацію про терористичну діяльність.

Список використаної літератури

1. Бульба Т. М. Виявлення, попереднє дослідження та вилучення саморобних вибухових пристроїв : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес, криміналістика та судова експертиза» / Т. М. Бульба. – К., 2009. – 18 с.
2. Кулик Л. М. Боротьба зі злочинами, що вчиняються з використанням зброї : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Л. М. Кулик. – К., 2006. – 19 с.

3. Рибачук В. І. Кримінально-правові та кримінологічні аспекти боротьби з незаконними діями при поводженні зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / В. І. Рибачук. – О., 2001. – 21 с.
4. Бараненко Б. І. Оперативно-розшукові заходи щодо розкриття злочинів, пов'язаних із застосуванням вибухових речовин та пристроїв / Б. І. Бараненко // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – Х., 2002. – № 1. – С. 109–114.
5. Меживий В. П. Інформаційне забезпечення оперативно-розшукової діяльності у сфері обігу зброї, боєприпасів, вибухових речовин та вибухових пристроїв / В. П. Меживий // Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ. – 2003. – № 1 (10). – С. 161–168.
6. Галахов С. С. Криминальные взрывы. Основы оперативно-розыскной деятельности по борьбе с преступлениями террористического характера : учеб.-практ. пособие / С. С. Галахов. – М. : Экзамен, 2002. – 288 с.
7. Преступления террористической направленности: уголовное преследование на досудебных стадиях / [Иванов В. И., Корсаков К. А., Серова Е. Б. и др.] ; под науч. ред. О. Н. Коршуновой. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2003. – 435 с.
8. Солодовников С. А. Терроризм и организованная преступность : монография / С. А. Солодовников. – М. : Закон и право, 2008. – 176 с.
9. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / [за ред. М. Л. Мельника, М. І. Хавронюка]. – К. : Каннон, 2001. – 1104 с.
10. Власов В. П. Криминологическая характеристика и предупреждение незаконного оборота оружия : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / В. П. Власов. – М., 2004. – 20 с.
11. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.

Надійшла до редколегії 06.10.2010

ЛЫСЕНКО А. М. ВЛИЯНИЕ НЕЗАКОННОГО ОБОРОТА ОГНЕСТРЕЛЬНОГО ОРУЖИЯ, БОЕВЫХ ПРИПАСОВ И ВЗРЫВЧАТЫХ ВЕЩЕСТВ НА СОВЕРШЕНИЕ ПРЕСТУПЛЕНИЙ ТЕРРОРИСТИЧЕСКОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ

Определены закономерности между увеличением незаконного оборота огнестрельного оружия, боевых припасов и взрывчатых веществ и ростом количества совершенных преступлений террористической направленности.

LYSENKO A. INFLUENCE OF ILLEGAL TURN OF SHOOTING-IRON, AMMUNITION AND EXPLOSIVES ON COMMITTING THE CRIMES OF TERRORIST ORIENTATION

The article is devoted determination of conformities to law between the increase of illegal turn of shooting-iron, ammunition and explosives and by growth of amount of the crimes of terrorist orientation.

УДК 343.9

С. С. ШРАМКО,

*молодший науковий співробітник
сектора дослідження проблем злочинності та її причин
Інституту вивчення проблем злочинності НАПрН України*

СТРУКТУРА ЗЛОЧИННИХ ПРОЯВІВ НА ОБ'ЄКТАХ ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ: ДОСВІД УЗАГАЛЬНЕННЯ МАТЕРІАЛІВ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Проаналізовано структуру злочинних проявів у паливно-енергетичній сфері за результатами проведеного вибіркового емпіричного дослідження. Розглянуто злочинність у паливно-енергетичному комплексі за такими критеріями: за виробничо-галузевим розподілом вчинених злочинів, об'єктами злочинних посягань; окремими видами злочинів; предметів злочинних посягань; місцем та способом вчинення злочинів.

Постановка проблеми. Уже тривалий час злочинність у паливно-енергетичному комплексі (далі – ПЕК) України є одним із найбезпечніших соціальних явищ, яка завдає суттєвих матеріальних збитків державі, знижуючи рівень її національної безпеки. Економічна